

Les nacions indígenes continuen vives

Amèrica, 500 anys després

Les nacions indígenes ameríndies han resistit durant cinc-cents anys el procés colonitzador. Estan desfetes i esquinçades, però són vives encara.

Canadà

“Un país, dues nacions”. Aquesta ha estat una fórmula que ha causat impacte aquests últims anys a l'hora d'explicar la situació

dins la federació canadenca. Des dels anys 60 el Quebec ha lluitat pel reconeixement de la seua especificitat, que arranca de l'època colonial. Mentre els anglesos colonitzaven el Canadà, el Quebec era colonitzat pels francesos. No fa gaire el Quebec va rebutjar una proposta federalista canadenca i les pròximes eleccions poden ser guanyades pel Partit Quebecuès, independentista. A part el Quebec, hi ha altres minories d'origen francès al Canadà. La més important és la dels acadians, a la costa atlàntica.

El segon gran problema nacional del Canadà, el plantegen els pobles indis. La seua situació és irregular i depèn, en bona mesura, del nombre. Els inuit, un poble pròxim als èskimos, habiten el nord del Canadà i s'han fet reconèixer el dret a l'autogovern. Aquest serà exercit a partir

Els inuit poblen una gran extensió del nord del Canadà. Un membre d'aquesta ètnia, preparant el seu mitjà de transport, un trineu arrossegat per gossos.

ARXIU

Amèrica és una amalgama de races, ètnies i cultures diferents, fet que no sempre té un reflex adequat en les legislacions dels diferents estats.

ARXIU

del 1997 en un territori autònom que portarà el nom de Nunavut.

Estats Units

Els Estats Units són un país d'una enorme pluralitat, perquè la població hi és majoritàriament immigrada, des de data més o menys recent. Això no obstant, sempre hi han existit gradacions socials en funció de l'origen. Els blancs d'origen europeu i protestant hi han estat sempre els més ben

situats. Després han vingut els altres europeus, seguits dels afroamericans i, ara, darrere d'ells, els hispans i les minories asiàtiques. Aquests dos darrers grups hi tenen ara un gran creixement.

Alguns d'aquests grups han plantejat, adesiara, reivindicacions que podríem prendre per nacionalistes. Així, entre els afroamericans, va sorgir, un temps, el projecte de conformar una república independent als estats del sud, amb el nom de Nova Àfrica.

Els Estats Units tenen, d'altra banda, el

problema de Puerto Rico (que és un estat lliure associat) i altres conflictes amb territoris colonials de menor importància, sobretot al Pacífic.

Cuba

Els amerindis originaris de l'illa (siboneis i tainos, sobretot) van pràcticament desaparèixer fa molt temps de l'illa, on la gran majoria de la població és d'ascendència europea (70%). Els mulats representen un 15% de la població i els negres el 12%. No hi ha problemes significatius entre ells.

La qüestió nacional més conflictiva a Cuba, la planteja el mateix nacionalisme cubà amb la seua reivindicació de la base militar de Guantánamo, ocupada pels Estats Units.

Haití

A Haití no hi ha amerindis pràcticament des del segle XVI. La gran majoria de la població és negra, amb un 5% de mulats que sovint ocupen els alts càrrecs, fet que provoca tensions. Hi ha un cert conflicte lingüístic entre el francès (que és l'idioma oficial) i el crioll, barreja de francès i d'idiomes africans, amb influències de l'arawak que parlaven els indígenes.

Jamaica

La majoria dels jamaicans són negres i mestissos, els quals han creat

Els blancs d'origen europeu predominen als Estats Units i han creat tota una tradició cultural.

ARXIU

Ziggy Marley, el fill del mític Bob Marley, màxim exponent de la música reggae provinent de Jamaica. ARXIU

una cultura que identifica el país: el rastafarisme. El rastafarisme és un sincretisme polític-religiós molt particular, que ha popularitzat la música reggae. A Jamaica no queden descendents dels amerindis i només hi ha unes minories europees, xineses i índies de l'Índia.

Puerto Rico

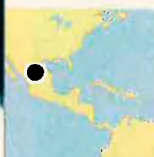
Com a la majoria de les illes del Carib, a Puerto Rico no queden sinó unes poques restes de les antigues poblacions indígenes. La gran majoria de la població és d'origen europeu, amb un 20% de negres i mestissos. Puerto Rico és un estat lliure associat als Estats Units. Això significa que, tot i tenir un grau més que notable d'autonomia, les decisions últimes queden sempre a reserva del que opine el govern dels Estats Units. Els porto-riquesos es debaten entre afermar la seua identitat hispana i el procés d'integració als Estats Units. Així, en només un any, han aprovat una llei que proclama l'espanyol com a únic idioma oficial, però han fet guanyar les eleccions als partidaris de convertir Puerto Rico en un estat més dels Estats Units.

República Dominicana

Es calcula que a l'arribada de Colom, a tota l'illa de l'Espanyola hi havia uns quatre milions d'amerindis. D'aquests, no en quedava ni un després del 1600. Per tant, avui no hi ha cap descendent dels arawak ni dels caribs, que eren els pobladors ori-

ginaris. L'únic problema nacional que avui hi ha a la República Dominicana ve de l'arribada d'emigrants provinents d'Haití. Aquests solen ser molt més pobres i de parla francesa (els dominicans parlen anglès). Les dues comunitats s'han enfrontat diverses vegades.

Mèxic

Malgrat el que pugui semblar, els mexicans d'origen europeu són minoria. La immensa majoria de la població, pràcticament el cent per cent, són amerindis i mestissos. Així no resulta sorprenent saber que a Mèxic encara es parlen una seixantena de llengües ameríndies, la princi-

Un indi mexicà amb el barret que ja ha esdevingut símbol d'aquest immens país. ARXIU

pal de les quals és el nàhuatl, amb prop d'un milió de parlants. Els nàhuatl estan repartits en quinze dels trenta estats mexicans, sobretot a Puebla i Veracruz. El segon gran grup indi de Mèxic són els otopams, la xifra dels quals es calcula en un mig milió. Els otopams són set tribus que habiten sobretot l'altiplà central. Les altres ètnies índies pertanyen a la família maia. Els maies formen una dotzena de pobles, repartits entre l'istme de Tehuantepec i la frontera amb Guatemala. En total, menys de dos milions.

La constitució mexicana no reconeix l'existència de pobles i llengües indígenes.

Belize

L'antiga Hondures britànica és un país d'una enorme complicació des del punt de vista ètnic,

malgrat la seua escassa superfície. El nombre de blancs no supera el 5% de la població; un 19% són amerindis, un 22% mestissos i un 55% negres.

Els amerindis pertanyen al bloc maia, principalment. Entre els negres destaca el cas dels garifunes o *Black Caribs*. Es tracta d'una població d'unes 11.000 persones de raça negra, descendents d'antics esclaus, que formen un grup ètnic molt particular. Els garifunes practiquen l'endogàmia, parlen un idioma especial i es consideren a part dels altres negres de Belize. Una altra característica curiosa dels garifunes és que conserven algunes de les tradicions i formes de vida del antics indis caribs, desapareguts de la regió.

Des del punt de vista lingüístic l'anglès continua sent la llengua dominant, però creix el nombre d'hispanoparlants, sobretot al nord.

Guatemala

Juntament amb Bolívia, Guatemala és l'estat d'Amèrica on la presència de les poblacions índies és encara majoritària. El 54% de la població és ameríndia, sobretot maia. La resta de la població és bàsicament mestissa. Els blancs només representen el 4%.

Actualment es parlen a Guatemala 23 llengües ameríndies, 22 de la família maia i una de la carib. El total de parlants d'aquestes llengües és de tres milions, d'una població de nou. La més important de les llengües indígenes és el quixé, amb

A Guatemala, més de la meitat de la població és ameríndia. Entre els camperols, el percentatge és encara més gran. ARXIU

Els cunes viuen a les illes de San blas, pertanyents al Panamà. Dos individus d'aquesta ètnia, després de beure i dansar fins al límit de les seves forces en una cerimònia cuna.

ARXIU

prop d'un milió d'usuaris, sobretot a les regions altes del país. Els parlants de la llengua carib són uns quinze mil.

En nou dels 22 departaments del país els amerindis són majoritaris. A Totonicapan representen el 95% de la població i a Solola i Alta Verapaz el 92. La zona de màxim poblament amerindi, Los Altos, és també la de màxima densitat.

Aquesta potència demogràfica ha tingut el seu reflex en la vida pública. Així la constitució reconeix que Guatemala és un país format per diverses comunitats ètniques, especialment la maia. Tot i això les disposicions legals entren en contradicció sovint amb la realitat. Per exemple, el govern practica una intensa política de repressió contra els moviments indigenistes.

Costa Rica

Costa Rica és el país d'Amèrica Central amb més població d'origen europeu. Negres i mestissos no arriben a representar ni el 2% de la població. Quant als amerindis, són uns cinc mil.

Hondures

Hondures és un país mestís perquè el 90% de la població ho és. L'espanyol és la seua llengua però en la costa nord i en l'arxipèlag de Baia hi ha poblacions negres de parla anglesa. Les poblacions ameríndies apleguen un total del 20.000 persones, i hi ha també uns milers de garifunes, amb les mateixes característiques

que els que habiten Belize i altres estats de la costa del Carib.

El principal motiu de tensions nacionals a Hondures està en la relació amb emigrants i refugiats salvadorencs. Es calcula que, amb la guerra civil, uns 200.000 salvadorencs s'han instal·lat a Hondures. I no sempre hi han estat ben rebuts.

Nicaragua

Nicaragua té una característica que la fa diferent de la resta d'estats centramericans: el litoral caribenc no fou colonitzat pels espanyols sinó pels anglesos, i d'aquí ve el cas miskito. Els miskitos, en efecte, són l'ètnia indígena principal del país, amb prop de 100.000 persones, i constitueixen una de les poblacions índies més originals, puix que parlen l'anglès com a segona llengua i són protestants. Les altres dues ètnies índies de Nicaragua són els sumus (tradicionalment dominats pels miskitos) i els rama, en vies de desaparició.

Els miskitos han aconseguit que l'estat els reconega alguns drets polítics i una autonomia territorial important.

Panamà

Els amerindis del Panamà només representen el 10% d'una població d'origens extraordinàriament barrejats. La situació geogràfica del país, marcat, a més, per la seua funció de trànsit comercial i marítim, ha fet que s'hi instal·laren grups de població provinents de tots els continents.

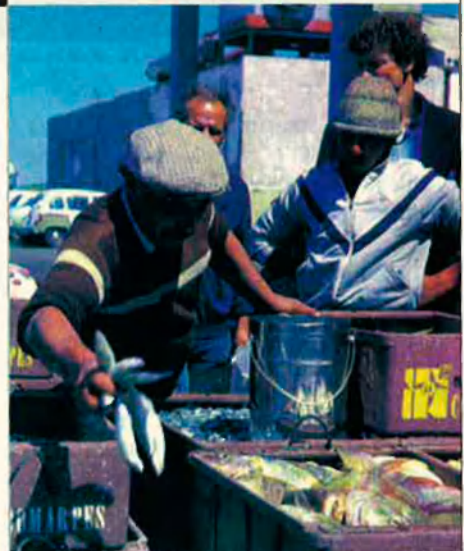
Els 240.000 amerindis viuen subdividits

en tres grups diferents. A la regió de Darien, en plena selva, hi ha els chocholes. Els guaymis estan a la costa del Pacífic i els cunes a les illes de San Blas, en ple Carib. No hi ha dubte que l'allunyament geogràfic i la dificultat d'accés ha afavorit la pervivència d'aquestes poblacions.

El Salvador

La situació de guerra civil que ha viscut El Salvador aquestes últimes dècades fa impossible de tenir dades exactes de la població i, menys encara, dels grups amerindis. Són dos: els pipil, al nord del país (emparentats amb els nahuatl mexicans), i els chibcha al sud.

A l'Argentina predominen les poblacions d'origen europeu. Pescadors en el port de Mar del Plata.

ARXIU

Argentina

La immensa majoria dels habitants de l'Argentina són europeus, d'origen espanyol o italià. Poblacions originals ameríndies, a penes si n'hi resten, i encara molt disseminades per tot el territori. En total es calcula que hi ha uns 300.000 amerindis, la majoria dels quals viuen al nord, a la frontera amb el Paraguai i Bolívia, a la frontera amb Xile i a la Terra del Foc. En total pertanyen a 17 grups diferents. El grup més compacte és el dels quitxua, als contraforts de la serralada dels Andes. Quitxues, n'hi ha també a Bolívia, Equador, Colòmbia i Perú, i constitueixen la nació ameríndia més nombrosa. El cas contrari és el de les comunitats índies de la Terra del Foc, que viuen completament aïllades i en un procés de destrucció clar. La majoria de llen-

Dones quítxues al mercat de Cochabamba, Bolívia. La població quítxua té un gran pes en aquest estat andí.

ARXIU

gües només son parlades per una desena de persones; fa poc desapareixia el bnas. Aquestes llengües tenen una gran importància per als lingüistes pel seu arcaisme.

Un cas curiós és el dels gal·lesos de la Patagònia. Aquesta comunitat manté llengua i costums i viu en comunitats aïllades al sud del país. El govern argentí els prohibeix d'usar la llengua i els seus noms gal·lesos. També s'han donat alguns problemes amb la població alemanya, molt incrementada des del final de la Segona Guerra Mundial.

L'Argentina té també un important contenciós amb la Gran Bretanya per les illes Falkland o Malvines, colònia de població britànica reivindicada pels argentins com a territori propi.

Bolívia

Amb Guatemala, Bolívia és el segon estat americà amb més població ameríndia. Els indígenes constitueixen el 55% de la població boliviana i viuen sobretot a la capital, La Paz, i a l'altiplà. Generalment són quítxues o aimaràs. D'un milió i mig de parlants de l'aimarà que hi ha censats a tot Amèrica, un milió viuen a Bolívia. Les poblacions quítxua i aimarà han sabut organitzar-se molt bé per a defensar els seus interessos i la seua presència en la vida cultural i política.

A part d'aquests dos grups, una trentena de poblacions ameríndies més viuen disseminades per la regió amazònica. No hi ha cap estadística fiable, però es calcula

que són entre 50.000 i 80.000 individus, 30.000 dels quals pertanyen a l'ètnia dels chiquitos.

Brasil

Per al Brasil només compten com a indis els indígenes que habiten l'Amazònia. La resta d'indis han estat pràcticament assimilats a la població europea o africana, majoritària al país. Les xifres més fiables parlen de 230.000, repartits en un gran nombre de petites ètnies. La majoria d'aquests grups no supera els 5.000 individus i en molts casos no arriben ni a cent.

Colòmbia

Com en molts països d'Amèrica Llatina, la majoria dels colombians (vuit de cada deu) són mestissos. El govern colombià té molt controlats els pobles indígenes, que representen una minoria molt petita dels habitants del país. Així estan classificats per grups ètnics i en dotze famílies lin-

Gairebé 10.000 indis yanomamis viuen als estats de Roraima i Amazonas, del Brasil. Aquesta ètnia manté el costum d'innhalar drogues al·lucinògenes.

ARXIU

Es calcula que en els 3,5 milions de km² de l'Amazònia hi ha unes 150 ètnies índies que parlen 169 llengües distintes. Els dos grups més importants són els macutxis (14.500) a l'estat de Roraima i el yanomamis (9.975) als estats de Roraima i Amazonas.

El gran dubte és quan de temps resistiran aquests grups la pressió de la civilització. El Brasil veu en l'extraordinària riquesa de la selva una de les solucions de la seua complicada situació econòmica, però això vol dir obrir camins i fer entrar la civilització occidental en un país que ha sobreviscut bé emparat en la virginitat. Allà on arriben les grans explotacions desapareixen els grups indígenes, de vegades enmig de cruents combats amb els colons blancs.

El Brasil és un país d'al·luvió recent i per això s'hi donen casos de conflictes amb poblacions refractàries a una ràpida assimilació com són els alemanys (a l'estat de Santa Caterina hi ha poblacions de parla alemanya) o els japonesos (que ja superen el milió i són coneguts amb el nom de "nissei").

güístiques. L'ètnia més nombrosa és la dels guajiros (a la frontera de Veneçuela, uns 45.000). Dels grups amerindis es destaca la presència d'una petita comunitat quítxua, la més septentrional d'Amèrica.

En la dècada dels 80 el govern colombià va introduir una política d'afavorir els drets indígenes. Les peces clau d'aquesta política han estat la creació d'uns consells regionals indígenes i el reconeixement de divuit milions d'hectàrees com a propietat col·lectiva dels indis, agrupats en "resguardos". En una decisió sense precedents el govern colombià va signar en 1974 un acord amb el Vaticà pel qual aquest esdevé el garant dels drets dels indis, a través de les missions catòliques.

Equador

Formen la població majoritària de l'Equador els indis, que no arriben a constituir, tanmateix, la meitat de la població (40%). Mestissos, blancs i negres constitueixen els tres 20% restants.

Dins la població indígena es poden distingir dos grans grups: els de la serralada i els de la selva. Els primers constitueixen la majoria dels agricultors i estan pràcticament integrats. Els segons, en canvi, viuen una situació semblant a la de les tribus del Brasil. Entre els indis de la serralada es destaquen els wampu. A l'Amazònia hi ha quítxues, jívaros, sabeles, tucans i zàpars.

La constitució equatoriana reconeix l'existència de les llengües índies, però sense mesures concretes. Algunes de les poblacions han aconseguit de crear sistemes interessants de transmissió de notícies i d'ensenyament. Entre aquestes es destaquen els shuars, un subgrup dels jívaros, considerats una de les tribus més actives d'Amèrica.

Guaiana

La Guaiana viu un conflicte històric entre els seus dos principals grups de pobladors, els d'ascendència índia i els d'ascendència africana. El conflicte té el seu origen en l'any 1917, quan els britànics van portar en pocs mesos 240.000 treballadors de l'Índia en aquest país que ara té poc menys d'un milió d'habitants. La situació és encara més complexa perquè la gran majoria de població viu a la costa, un territori que no arriba als 70 quilòmetres de llarg.

Durant uns anys, el quítxua va ser idioma oficial al Perú, al costat de l'espanyol. Una família índia davant la catedral de Cuzco, l'antiga capital del Perú.

ARXIU

Guaiana Francesa

La colònia francesa de la Guaiana no compta amb xifres exactes de repartiment de la població, però es calcula que els europeus d'origen només representen el 25% dels habitants. Diversos grups independentistes treballen per independitzar la Guaiana, que té per a França un interès estratègic especial, perquè hi ha la base espacial de Kurú.

Els habitants de la Guaiana de raça negra formen dos grups diferents. Hi ha, d'un costat, els bonis i, d'altra, la resta. Els bonis són descendents d'antics esclaus escapats a la selva i mantenen amb molta fermesa la seua identitat. Pel que fa als indis, pertanyen a sis ètnies diferents i sumen en total unes tres mil persones

Paraguai

El Paraguai és l'únic país d'Amèrica Llatina oficialment bilingüe: espanyol i guaraní. Però, de fet, només un 5% de la població és monolingüe espanyola.

El Paraguai és dividit en dues grans zones geogràfiques pel riu que porta el nom del país. A l'est hi ha el Paraguai fèrtil i a l'oest el Chaco àrid, que representa el 60% del territori. En aquesta zona només hi ha el 3% de la població, però és on es troben la majoria dels indis, dividits en cinc grans comunitats: els mascois, els matacs, els tupi-guaranis, els zamucs i els guaykurus. A part d'aquestes comunitats hi ha petits grups indis a l'est.

Al Paraguai, com en altres països sud-americans hi ha una forta comunitat alemanya, en aquest cas menonita. Els 12.000 menonites controlen un extens territori del Cacho, de més d'un milió d'hectàrees. De fet, els alemanys representen un estat dins l'estat i fins recapten els seus propis impostos.

Perú

Dels 22 milions d'habitants del Perú, el 46% són amerindis, el 38% mestissos, el 12% blancs i el 4% restant negres, japonesos i xinesos. Els amerindis estan dividits en 54 ètnies pertanyents a 12 famílies lingüístiques distintes. Només els guaraní i els quítxues superen la xifra dels 15.000 parlants. El govern del general Alvarado va reconèixer a principi dels 70 els drets de les comunitats índies i va fer del quítxua un idioma oficial, amb l'espanyol. Però la constitució del 1975 va abolir aquestes disposicions.

Una població que ha cobrat importància aquests darrers anys ha estat l'asiàtica. Especialment després de l'elecció del president Alberto Fujimori, que pertany a la comunitat japonesa. La colònia xinesa del Perú és la més gran de l'Amèrica Llatina.

Surinam

El petit estat independent de Surinam presenta una de les barreges ètniques més interessants d'Amèrica Llatina. Tot i que la població ameríndia original (ara-

La població de l'Uruguai és majoritàriament blanca. Espectadors d'una cursa de cavalls a l'hipòdrom de Maroñas, Montevideo, la capital de l'estat.

ARXIU

wak i caribs) ha quedat reduïda al mínim, en aquest país hi conviuen set comunitats diferents. La principal és índia (35%), seguida de la criolla (descendents de negres i altres races, 32%), d'originaris de l'illa asiàtica de Java (15%), de mestissos (descendents de negres i indígenes, 12%), de xinesos (3%), de blancs (2%) i finalment d'amerindis, que són només uns 7.000. Des del punt de vista lingüístic la complicació és extrema, perquè s'hi parla amb regularitat l'hindustani, l'urdu, el xinès, el javanès, l'anglès, l'holandès i tres llengües criolles (sranan, saramarkan i njudka). La primera d'aquestes llengües tendeix a convertir-se en la llengua franca del país, però el govern encara no ha decidit l'idioma oficial.

Uruguai

L'Uruguai és l'únic estat d'Amèrica Llatina on no hi ha indígenes. La població originària del país, els charruas, fou anihilada fa segles. La gran majoria de la població uruguaiana descendeix de diversos grups d'uropeus. Només un 10% són mestissos o mulats.

Veneçuela

La comunitat dels guajiros és l'única que, a Veneçuela, ofereix una certa resistència a la uniformització. Són uns 35.000, profundament lligats a les seues tradicions i habituats a rebutjar tot el que provinga de la ciutat (fins i tot els passaports i els documents d'identitat veneçolans). Habiten principalment la península de La Guajira, al nord-est de Colòmbia i molt sovint passen a Colòmbia. També destaquen els yanomamis de la selva amazòni-

ca, perquè són una de les comunitats més primitives d'Amèrica. Assejats pels garimpeiros (colons) brasilers, els yanomami han hagut de ser defensats en diverses ocasions per l'exèrcit veneçolà. En total es parlen a Veneçuela una trentena de llengües ameríndies. D'aquestes, el guajiro és ensenyat a les escoles primàries de l'estat de Zulia i estudiat, amb el guarao, en algunes universitats.

Xile

Un 30% dels xilens són d'origen europeu i la majoria de la població, un 64%, mestissos d'origen hispano-amerindi. Només un 6% de la població és ameríndia. Entre aquests amerindis es destaquen els maputxi, que són aproximadament mig milió. Els maputxi, que se suposa que són

descendents dels mítics araucans, viuen en reserves a la regió dita de La Frontera, en unes condicions de vida molt precàries, sense escoles ni pràcticament metges. La dictadura militar del general Pinochet va abolir tots els drets que el govern de Salvador Allende els havia concedit i ara lluiten per recuperar-los.

Al nord-est de Xile, a la zona on s'ajunten les fronteres de Bolívia, Argentina i Xile hi ha comunitats quítxues i aimarà. Finalment, al sud hi ha comunitats exigües, equiparables a les de la Terra del Foc argentina, també en via de desaparició.

També com a l'Argentina, hi ha a Xile comunitats europees refractàries a l'assimilació. Així a la zona de Temuco i d'Osonoro, les comunitats alemanyes tenen una quarantena d'instituts escolars que ensenyen en alemany.

Els yanomamis són una de les comunitats més primitives d'Amèrica. Tenen el costum d'enfrontar-se entre ells en cerimònies guerreres que degeneren en batalles entre tots els homes de la tribu.

ARXIU